

Αρ. Φακ.: Α/Π 1896/2018

**Έκθεση Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
αναφορικά με τους χειρισμούς των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας
σε διαδικασία υποχρεωτικής εξέτασης και νοσηλείας προσώπου**

Προϊστάμενος: Γιώργος Κακότας
Ερευνούσα Λειτουργός: Μελίνα Τριγγίδου

Λευκωσία, 14 Οκτωβρίου 2019

Αντικείμενο Παραπόνου

1. Οι κκ. ..., υπέβαλαν στο Γραφείο μου παράπονο, αναφορικά με τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για σκοπούς υποχρεωτικής εξέτασης και νοσηλείας του πατέρα τους, κ. Γαβριήλ Μανή, από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (Υ.Κ.Ε.).
2. Σημειώνεται, εξαρχής, ότι παρόλο που στην επιστολή του παραπόνου σημειώνονται και άλλα ζητήματα, πέραν του πιο πάνω, μέσα από τηλεφωνικές επαφές που το Γραφείο μου είχε με την κόρη του κ. ..., ..., η ουσία του αντικείμενου του παραπόνου διαφάνηκε ότι ήταν **η παράλειψη των Υ.Κ.Ε. να ενημερώσουν την οικογένεια για την διαδικασία υποχρεωτικής εξέτασης και νοσηλείας του κ. ...**, ο οποίος αντιμετωπίζει προβλήματα ψυχικής υγείας από το 2003. Από τη, δε, διάγνωσή του, τότε, μέχρι και την υποβολή του παραπόνου, δεν υπήρξε, όπως σημειώθηκε από τους παραπονούμενους, ουσιαστική εμπλοκή ή ενδιαφέρον από τις Υ.Κ.Ε. σε σχέση με την ψυχική του υγεία, ενώ το υποστηρικτικό του πλαίσιο ήταν πάντοτε τα παιδιά και οι οικείοι του.
3. Σύμφωνα με τους παραπονούμενους, στις 14 Νοεμβρίου 2018, μετά από αίτημα των Υ.Κ.Ε., ο κ. ... μεταφέρθηκε για υποχρεωτική εξέταση και, ακολούθως, για υποχρεωτική νοσηλεία στο Νοσοκομείο Αθαλάσσης. Για την όλη, δε, διαδικασία, δεν υπήρξε, όπως σημειώνεται, καμία προηγούμενη ενημέρωση ή/και συνεννόηση με κανένα από τα μέλη της οικογένειάς του, γεγονός που δεν μπορεί, σύμφωνα με τους παραπονούμενους, δικαιολογηθεί και συνιστά παραβίαση του δικαιωμάτων του κ. ... ως άτομο με προβλήματα ψυχικής υγείας.

Έρευνα - Θέσεις Υπηρεσίας

4. Στα πλαίσια της διερεύνησης του παραπόνου, ζητήθηκαν και εξασφαλίστηκαν οι θέσεις των Υ.Κ.Ε οι οποίες παρατίθενται πιο κάτω:

- Στις 12 Νοεμβρίου 2018, λήφθηκε, από τις Υ.Κ.Ε. αναφορά από γείτονα του κ. ..., ο οποίος τυγχάνει να είναι και Ανώτερος Νοσηλευτικός Λειτουργός, ότι η κατάσταση της υγείας του είχε επιδεινωθεί.
- Στη βάση της εν λόγω πληροφόρησης, Λειτουργός των Υ.Κ.Ε. επισκέφθηκε, με συνοδεία αστυνομικού, την οικία του κ. ..., και διαπίστωσε ότι, τόσο αυτός όσο και η οικία του, βρίσκονταν σε άθλια κατάσταση ενώ η επικοινωνία μαζί του ήταν σχεδόν αδύνατη.
- Ειδικότερα, ο κ. ... ήταν νηστικός, βρώμικος, ατημέλητος, με σχισμένα ρούχα και τα πόδια του ήταν «*ανησυχητικά κόκκινα και φουσκωμένα*».
- Όταν ο εν λόγω Λειτουργός επιχείρησε να αξιολογήσει την κατάστασή του αυτός αντέδρασε και προέβη σε άσεμνη χειρονομία.
- Οι χώροι υγιεινής του σπιτιού υπολειπούν, υπήρχαν χώματα και ακαθαρσίες παντού και το στρώμα όπου κοιμόταν ήταν βρώμικο χωρίς σκέπασμα.
- Ενόψει των ανωτέρω οι Υ.Κ.Ε. προχώρησαν στις διαδικασίες έκδοσης διατάγματος υποχρεωτικής εξέτασης και νοσηλείας του κ.
- **Ο λόγος για τον οποίο τα παιδιά του δεν ενημερώθηκαν για την εν λόγω διαδικασία ήταν το επείγον της κατάστασης και η ανάγκη για λήψη άμεσων μέτρων προστασίας του ιδίου.**
- Σημειώνεται ότι το Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας, το οποίο εξέδωσε το σχετικό διάταγμα, ενημερώθηκε για τους λόγους της μη άμεσης ενημέρωσης των παιδιών του κ. ..., ενώ αναφέρεται ότι τα παιδιά του, έλαβαν ενημέρωση για τα ανωτέρω, μόλις αυτός εισήχθη στο Νοσοκομείο Αθαλάσσας.
- Ο κ. ..., μετά την ολοκλήρωση της νοσηλείας του, επέστρεψε στο υποστατικό όπου διαμένει, ενώ έγιναν προσπάθειες από τις Υ.Κ.Ε. για παροχή υπηρεσιών κατ' οίκον φροντίδας ή/και εισδοχής του σε Στέγη

Ηλικιωμένων, χωρίς αποτέλεσμα, αφού ο κ. ... περιγράφεται ως ιδιαίτερα αρνητικός στα πιο πάνω.

- Οι Υ.Κ.Ε. σημειώνουν ότι η συνεργασία τους με τον κ. Μάνη, την οικογένειά του αλλά και με τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας και άλλους φορείς συνεχίζεται, στα πλαίσια της Προληπτικής Εργασίας και Στήριξης Οικογενειών με Ενήλικα Άτομα, με σκοπό τη στήριξη και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής του ιδίου.

Θεσμικό Πλαίσιο

5. Το άρθρο 10 των περί Ψυχιατρικής Νοσηλείας Νόμων με τίτλο «**Διαδικασία παροχής υποχρεωτικής νοσηλείας**», προβλέπει τα ακόλουθα:

«10.—(1) Η διαδικασία για την παροχή υποχρεωτικής νοσηλείας είναι η ακόλουθη:

(α) Υποβάλλεται αίτηση στο Δικαστήριο από τον προσωπικό αντιπρόσωπο του ασθενούς για την έκδοση διατάγματος προσωρινής νοσηλείας ασθενούς. Σε περίπτωση που ο προσωπικός αντιπρόσωπος δεν υποβάλει αίτηση ή δε δύναται να εντοπιστεί, την αίτηση υποβάλλει η αστυνομία ή κοινωνικός λειτουργός·

(β) τηρουμένων των διατάξεων του εδαφίου (3) η αίτηση υποστηρίζεται από ψυχιατρική γνωμάτευση σχετικά με την αναγκαιότητα της παροχής νοσηλείας βάσει του παρόντος άρθρου·

(γ) το διάταγμα προσωρινής νοσηλείας έχει διάρκεια μέχρι είκοσι οκτώ μέρες·

(δ) το δικαστήριο κατά την έκδοση του διατάγματος ορίζει ημερομηνία κατά την οποία εξετάζει κατά πόσο επιβάλλεται ή όχι η έκδοση διαρκούς νοσηλείας·

(ε) αν το δικαστήριο κρίνει, κατά την ημερομηνία που ορίζεται στο εδάφιο (δ) πιο πάνω, ότι από την προσαχθείσα μαρτυρία δε συνιστάται η έκδοση διατάγματος διαρκούς νοσηλείας, τότε ο ασθενής αφήνεται ελεύθερος. Αν όμως το δικαστήριο

κρίνει ότι ο ασθενής πρέπει να κρατηθεί σε κέντρο για σκοπούς νοσηλείας, τότε εκδίδει διάταγμα διαρκούς νοσηλείας:

Νοείται ότι αν ο υπεύθυνος ψυχίατρος κρίνει ότι ο ασθενής δε χρήζει περαιτέρω νοσηλείας, δύναται να τον απολύσει, προτού εκπνεύσει η διάρκεια του διατάγματος προσωρινής νοσηλείας, αφού δώσει έγκαιρη ειδοποίηση προς το δικαστήριο·

(στ) το διάταγμα διαρκούς νοσηλείας είναι για αρχική περίοδο μέχρι 2 μηνών και δύναται να ανανεώνεται βάσει των προνοιών του άρθρου 11·

(ζ) κατά την έκδοση κάθε διατάγματος νοσηλείας το δικαστήριο ακούει και τον ασθενή, εκτός αν από την προσαχθείσα μαρτυρία πειστεί ότι ο ασθενής δεν είναι σε θέση να καταθέσει. Σε τέτοια περίπτωση το δικαστήριο ακούει τις απόψεις του προσωπικού αντιπροσώπου του ασθενούς και όταν αυτός δεν εντοπίζεται, τις απόψεις του κοινωνικού λειτουργού, ο οποίος μπορεί να συνοδεύεται από δικηγόρο και ψυχίατρο της δικής του επιλογής·

(η) [...]

(2) [...]

(3) Σε περίπτωση κατά την οποία ο ασθενής αρνείται να εξεταστεί για σκοπούς προσκόμισης της ιατρικής γνωμάτευσης που απαιτείται από τις διατάξεις της παραγράφου (α) του εδαφίου (1), ισχύουν οι πιο κάτω διατάξεις:

(α) Ύστερα από αίτηση από οποιοδήποτε πρόσωπο που αναφέρεται στην παράγραφο (α) του εδαφίου (1), το δικαστήριο δύναται να εκδώσει διάταγμα για άμεση εξέταση και εκτίμηση της κατάστασης του ασθενούς και έκδοσης της σχετικής γνωμάτευσης, το οποίο στη συνέχεια θα αναφέρεται ως διάταγμα εξέτασης·

[...].».

6. Με βάση την ερμηνευτική διάταξη του νόμου, ο «**προσωπικός αντιπρόσωπος**» έχει την έννοια που του αποδίδεται στο άρθρο 17¹ του νόμου, σύμφωνα με το οποίο *προσωπικός αντιπρόσωπος ασθενούς είναι ο κηδεμόνας του ή ο πλησιέστερος συγγενής του.*

➤ **Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Νομολογία του ΕΔΑΔ**

7. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μέσα από την νομολογία του, έχει κωδικοποιήσει τις αρχές που πρέπει να αξιολογούνται στις περιπτώσεις εγκλεισμού προσώπων για σκοπούς υποχρεωτικής νοσηλείας. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση *Winterwerp*², το Δικαστήριο θεώρησε ότι η στέρηση της ελευθερίας ενός ατόμου³ για σκοπούς εγκλεισμού του σε ψυχιατρική πτέρυγα, επιτρέπεται μόνο εφόσον έχει διαπιστωθεί, με τρόπο αξιόπιστο, η ύπαρξη ψυχικής διαταραχής, η φύση της οποίας θα πρέπει να προσδιορίζεται στη βάση ανεξάρτητης ιατρικής γνωμάτευσης. Διατύπωσε επιπρόσθετα τη θέση ότι, για να δικαιολογείται ο εγκλεισμός, θα πρέπει η διαπιστωθείσα ψυχική διαταραχή να είναι τέτοιας φύσης ή βαθμού που να επιβάλλει τον εγκλεισμό, ο οποίος είναι έγκυρος μόνο για το

¹ «17.—(1) Προσωπικός αντιπρόσωπος ασθενούς είναι ο κηδεμόνας του ή ο πλησιέστερος συγγενής του. (2) Οτιδήποτε απαιτείται δυνάμει του παρόντος Νόμου να γίνει από τον ασθενή δύναται να γίνει από τον προσωπικό αντιπρόσωπο του ο οποίος τηρουμένων των διατάξεων του εδαφίου (3), έχει τις ακόλουθες υποχρεώσεις κατά αποκλειστικότητα έναντι άλλων προσώπων:

(α) Να μεριμνά για τη διαμονή και την ευημερία του ασθενούς γενικά·

(β) να απαιτεί από τον ασθενή να παρουσιάζεται σε ορισμένο τόπο και χρόνο για σκοπούς ιατρικής παρακολούθησης, απασχόλησης και εκπαίδευσης·

(γ) να ενημερώνει τη διεπαγγελματική ομάδα του κέντρου για την κατάσταση του ασθενούς γενικά·

(δ) να συμμορφώνεται με ανάκληση άδειας εξόδου·

(ε) να υποβάλλει εκ μέρους του ασθενούς οποιοσδήποτε αιτήσεις αφορούν κρατικές παροχές, ωφελήματα ή διευκολύνσεις.

(3) Οι διατάξεις που αναφέρονται στο εδάφιο (2) είναι οι πιο κάτω:

(α) Όπου ο ασθενής έχει κηδεμόνα δυνάμει του άρθρου 19 ο εν λόγω κηδεμόνας έχει αποκλειστικό δικαίωμα να ενεργεί εκ μέρους του ασθενούς·

(β) όπου ο ασθενής δεν έχει κηδεμόνα, κανένας δεν μπορεί να ενεργεί εκ μέρους του εκτός μόνο ο πλησιέστερος συγγενής του και μόνο σε περίπτωση όπου ο ασθενής λόγω της ψυχικής διαταραχής του δεν είναι σε θέση να ασκήσει ελεύθερα βούληση.».

² Case of Winterwerp v. The Netherlands (application no. 6301/73), Judgment 24 October 1979.

³ Άρθρο 5.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

διάστημα που συνεχίζεται η διαταραχή⁴. Το Δικαστήριο έκρινε, επιπλέον, ότι, για να διασφαλίζονται οι δικαστικές εγγυήσεις που διαλαμβάνονται στην παράγραφο 4 του άρθρου 5 της Σύμβασης, η απόφαση για υποχρεωτική εγκλεισμό θα πρέπει να λαμβάνεται μέσα από δικαστικής φύσεως διαδικασίες, ώστε να παρέχονται οι αναγκαίες εγγυήσεις ανάλογες με τον καθ' εφαρμογή εγκλεισμό και να κατοχυρώνεται το δικαίωμα του εμπλεκόμενου ατόμου να παρουσιάσει τις δικές του σχετικές θέσεις ενώπιον Δικαστηρίου.⁵

➤ Σύσταση Rec(2004)10 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, ημερ. 22/9/2004

8. Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε, στις 22 Σεπτεμβρίου 2004, τη Σύσταση που αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας.⁶ Το κείμενο αυτό περιλαμβάνει συστάσεις και κατευθυντήριες αρχές σε ότι αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με «**ψυχικές ασθένειες**».
 9. Σύμφωνα με τη Σύσταση, η απόφαση για υποχρεωτική εισαγωγή, λαμβάνεται από Δικαστήριο ή άλλη αρμόδια Αρχή και, σε κάθε περίπτωση, συνεκτιμάται η άποψη του εμπλεκόμενου ατόμου ενώ η ακολουθούμενη διαδικασία θα πρέπει να προβλέπεται από σχετική νομοθεσία, στη βάση, μάλιστα, της αρχής της επαφής και διαβούλευσης με το εμπλεκόμενο άτομο.⁷ Η απόφαση θα πρέπει να τεκμηριώνεται γραπτώς και να προσδιορίζει σχετικό χρονικό πλαίσιο στο τέλος του οποίου θα πρέπει η περίπτωση να επανεξετάζεται επίσημα.⁸
- Προγενέστερα της λήψης της απόφασης για εισαγωγή ή για παράταση της**

⁴ Παράγραφος 39 απόφασης: «... In the Court's opinion, except in emergency cases, the individual concerned should not be deprived of his liberty unless he has been reliably shown to be of 'unsound mind'. The very nature of what has to be established before the competent national authority-that is, a true mental disorder-calls for objective medical expertise. Further, the mental disorder must be of a kind or degree warranting compulsory confinement. What is more, the validity of continued confinement depends upon the persistent of such a disorder. »

⁵ Σχετικές είναι οι παράγραφοι 60, 61 και 67 της απόφασης.

⁶ Recommendation No. Rec(2004)10 of the Committee of Ministers to member State concerning the protection of the human rights and dignity of persons with mental disorder, 22 September 2004.

⁷ Άρθρο 20.1 Σύστασης (ελεύθερη απόδοση).

⁸ Άρθρο 20.3 Σύστασης (ελεύθερη απόδοση).

εισαγωγής, η Σύσταση προβλέπει την ύπαρξη ιατρικής εξέτασης αλλά και την ύπαρξη διαβουλεύσεων με τους συγγενείς του ενδιαφερόμενου και συνεννόηση με τον αντιπρόσωπό του.⁹

10. Σημειώνεται ότι η προϋπόθεση της σχετικής συνεννόησης με τους συγγενείς ή αντιπροσώπους του ενδιαφερόμενου είναι, σύμφωνα με τη Σύσταση, αναγκαία, στο μέτρο του δυνατού, ακόμα και σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης για εισαγωγή.¹⁰

Συμπέρασμα – Εισήγηση

11. Το άρθρο 10(1)(ζ) του περί Ψυχιατρικής Νοσηλείας Νόμου, κατοχυρώνει την υποχρέωση να παρέχεται, πρώτιστα, στον ασθενή και έπειτα στους προσωπικούς αντιπροσώπους του ασθενή, να ακουστούν, κατά τις διαδικασίες έκδοσης διατάγματος νοσηλείας. Σύμφωνα με την διάταξη, οι απόψεις του κοινωνικού λειτουργού που εμπλέκεται στην εκάστοτε υπόθεση, ακούγονται στο δικαστήριο, όταν ο προσωπικός αντιπρόσωπος του ασθενή, δεν μπορεί να εντοπιστεί.
12. Η ανάγκη για συνεκτίμηση των απόψεων των ασθενών ή αυτών των συγγενών τους, σε περιπτώσεις υποχρεωτικής νοσηλείας, έχει, όπως προαναφέρεται, αναγνωρισθεί, από το 2004, και από το Συμβούλιο της Ευρώπης [Σύσταση:Rec(2004)10].
13. Στην προκειμένη περίπτωση, είναι παραδεκτό ότι δεν έγιναν προσπάθειες εντοπισμού και ενημέρωσης των παιδιών του ενδιαφερόμενου από τις Υ.Κ.Ε., λόγω, όπως υποστηρίχθηκε, «του επείγοντος της κατάστασης», με αποτέλεσμα αυτοί να μην έχουν την ευκαιρία να παραθέσουν τις απόψεις τους αναφορικά με τη διαδικασία στην οποία υποβλήθηκε ο πατέρας τους.

⁹ Άρθρα 20.4, 5 και 6 Σύστασης (ελεύθερη απόδοση).

¹⁰ Άρθρο 21.2(ii) της Σύστασης (ελεύθερη απόδοση).

14. Δεν παραγνωρίζω το χαρακτήρα του επειγόντος για την παρέμβαση και την αντιμετώπιση της κατάστασης του πατέρα των παραπονούμενων, την οποία οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας έκριναν ότι έχρηζε άμεσης νοσηλείας. Το γεγονός όμως αυτό, **δεν δικαιολογεί, την απουσία οποιασδήποτε προσπάθειας επικοινωνίας αν όχι διαβούλευσης με τους οικείους του κ.**

Η προαπαιτούμενη ανάγκη μιας επαφής με τους συγγενείς και δη τα παιδιά του ώστε να μπορέσουν και **οι ίδιοι να ακουστούν ως εκπρόσωποι του** αμέσως πριν αυτός μεταφερθεί για υποχρεωτική εξέταση, μπορούσε να πραγματοποιηθεί, χωρίς να προκληθεί καθυστέρηση στη διαδικασία, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη ότι το υποστηρικτικό του πλαίσιο ήταν πάντοτε τα παιδιά και οι οικείοι του.

15. **Η παντελής έλλειψη προσπάθειας για ενημέρωση** παραβιάζει τόσο την εθνική νομοθεσία όπως έχει εκτεθεί πιο πάνω αλλά και την σχετική Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς επίσης και την σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Βλ. ανωτέρω).

16. Ο εγκλεισμός ως εξαιρετικό μέτρο και μορφή στέρησης και περιορισμού της ελευθερίας του ατόμου δεν νοείται να πραγματοποιείται χωρίς να τηρούνται ευλαβικά όλες οι προαπαιτούμενες διαδικαστικές προϋποθέσεις.

17. Ενόψει των πιο πάνω, υποβάλλω την παρούσα Έκθεση στη Διευθύντρια των Υ.Κ.Ε, με την εισήγηση όπως, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της, λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή παρόμοιων μελλοντικών χειρισμών, υπό το φως των όσων προαναφέρονται.

Μαρία Στυλιανού-Λοττίδη
Επίτροπος Διοικήσεως
και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων